

ЩОДО РОЛІ Й МІСЦЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕРЖАВИ

Розглядаються основні чинники ефективності державної влади, сучасний стан правоохоронної системи. Розкрито взаємозв'язок ефективної державної політики й стану захищеності громадян. Досліджено критерії оцінки діяльності правоохоронних органів та спецслужб як основних інституцій, покликаних до боротьби з корупцією. Розкрито потенційні ризики наслідків неподолання негативних явищ, що гальмують розвиток Української держави.

***Ключові слова:** правоохоронні органи, правоохоронна система, спеціальні служби, корупція, державна політика, громадянське суспільство.*

Tarasuk Volodymyr. On the role and places of law enforcement authorities in the building state

The article deals with the main factors of state power efficiency, the current state of the law enforcement system and explores the relationship between effective state policy and the state of citizens' protection. The criteria for evaluating the activities of law enforcement agencies and special services as the main institutions designed to combat corruption are explored. Potential risks of the consequences of overcoming social phenomena, hindering the development of the Ukrainian state have been revealed.

***Key words:** law enforcement, law enforcement, special services, corruption, public policy, civil society.*

Сучасний стан правоохоронної системи Української держави консервує недовіру й втрату авторитету державних інституцій¹. Вельми широке несприйняття правоохоронців як захисників суспільного порядку і громадської безпеки обумовлене низькою професійною компетенцією та недостатньою ефективністю органів виконавчої влади.

Ми не будемо аналізувати передумов, що сприяли руйнуванню й гальмували розвиток правоохоронної системи, зафіксуємо лише стан, у якому перебувають відповідні професійні середо-

---

© ТАРАСЮК Володимир Миколайович – кандидат політичних наук, науковий співробітник відділу правових проблем політології Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України; ORCID: 0000-0002-8915-2443; e-mail: vt287300@gmail.com

вища на п'ятому році після Революції Гідності й т. зв. оновлення державної влади.

Реформа правоохоронної системи, про яку заявляють українські можновладці, обмежилася перейменуванням міліції в Національну поліцію, створенням Національної гвардії України в системі МВС, створенням Національного антикорупційного бюро України та Державного бюро розслідувань, збільшивши таким чином чисельність органів правопорядку та кількісний склад громадян, залучених у сферу правоохоронної діяльності. Під егідою боротьби з корупцією були створені додаткові надбудови у правоохоронній системі, збільшивши таким чином навантаження на державний бюджет².

Ми поділяємо позицію президента Римського клубу Естонії щодо базових чинників державного розвитку й ефективності державного управління. Юло Вооглайд визначає мотивацію, компетенцію та орієнтацію ключовими, взаємопов'язаними й взаємозалежними якостями державного менеджера, суспільного діяча чи політика³.

Поєднання мотивації до покращення якості державних послуг, професійної компетенції у відповідній сфері та орієнтації на суспільне благо здатні принести очікувані результати. Відсутність будь-якої із зазначених складових неминуче призводить до краху системи й руйнування відповідних державних інститутів. Вмотивований до корупції й компетентний для створення схем розкрадання бюджетних коштів чиновник не може мати відповідної політичної орієнтації на досягнення суспільного блага. І навпаки, високо мотивований державний діяч, орієнтований на розвиток країни, не здатен досягнути заявлених цілей без потрібної компетенції. Адже якою б високою не була мотивація, вона не здатна компенсувати відсутність необхідної компетенції.

Суспільний попит на «нові обличчя» був обумовлений не бажанням змінити декорації на сцені державної політики, а створенням умов для реалізації й розвитку потенціалу не пов'язаних із корумпованими олігархічними кланами суб'єктів суспільно-політичних відносин. «Нові обличчя» асоціювалися з новою, прогресивною політикою розвитку, новими, демократичними й прозорими методами урядування, новими поглядами та принципами, кардинально відмінними від посттоталітарної,

кланової політики «проїдання» природних ресурсів, зовнішнього кредитування тощо.

Натомість, замість довгоочікуваних «нових облич», відібраних за меритократичним принципом, український політикум наповнили раніше невідомі широкому загалу «інші обличчя» виплекані в середовищі вітчизняного олігархату. Підміна «нових» на «інших» відбулася в усіх сферах державного управління — від освіти й медицини до правоохоронної системи й судової влади.

Усі без винятку сфери суспільного життя є взаємопов'язаними й взаємозалежними, не існує жодної системи, здатної функціонувати самостійно, незалежно від інших суспільних інститутів. Результати діяльності (бездіяльності) того чи іншого співтовариства впливають на якість і ефективність інших, ззовні не пов'язаних видів діяльності та функціонування держави⁴.

Функція правоохоронних органів полягає у поєднанні сервісу та контролю. Вміння розмежовувати одне від одного, здатність усвідомлювати суспільну користь та діяти виключно в державних інтересах формує довіру суспільства й авторитет правоохоронців, а разом із цим сприяє відновленню дієздатності правоохоронної системи⁵.

Досі залишається хибним сприйняття й усвідомлення органами державної влади поняття «державний інтерес». Більшість поліцейських, податківців, митників, слідчих, прокурорів та суддів, як і більшість чиновників будь-якого рангу, вважають державні інтереси дещо відмінними від інтересів суспільних. Інерція радянських стереотипів мислення спонукає держслужбовців сприймати суспільне (загальне) благо як щось виключно теоретичне, спрямоване на досягнення якихось міфічних цілей, відірваних від реальності⁶.

Українські суди практично не застосовують дефініцію «державні інтереси» в розумінні загального (суспільного) блага. Останнє створюється суспільством (платниками податків, громадянами, підприємцями), а не органами влади, яка за своєю суттю повинна лише адмініструвати окремі процеси й забезпечувати інклюзивність економічних та політичних інститутів. У розумінні вітчизняної Феміди, державні інтереси корелюються з інтересами та цілями служби (органів державної влади). Таким чином, державна влада відокремила суспільні інтереси від інте-

ресів влади, а досягнення загального блага (основна мета створення держави) взагалі не розглядається як мета функціонування інститутів державної влади.

Рівень правової культури, як і якість правозастосування, не дають можливості громадянам однієї з найбільших європейських держав відчувати себе захищеними у власній країні. Суб'єкти економічної діяльності, які наповнюють бюджет податками, створюють робочі місця, виробляють товари й надають послуги, незважаючи на створення додаткових правоохоронних органів, досі залишаються незахищеними від рейдерських атак, несправедливого ціноутворення внаслідок контрабанди, монопольного становища фінансово-промислових груп та корумпованості державних сервісів. Кількість органів контролю /нагляду/ правопорядку збільшується, а якість життя й рівень безпеки громадян погіршуються. Боротьба з корупцією перетворилася на один із способів корупційного збагачення⁷.

Основною причиною непритягнення корупціонерів чи інших суб'єктів кримінальних проваджень до відповідальності є насамперед не заангажованість або непрофесіоналізм суддів, а низька мотивація, компетенція та суспільно-політична орієнтація слідчих і прокурорів. На останніх покладено відповідальність за збирання доказів, документування фактів, ініціювання експертних досліджень та вчинення інших передбачених законодавством слідчих (розшукових) дій, спрямованих на доведення вини чи невинуватості фігурантів кримінальних проваджень. Від якості їх професійної діяльності та компетенції залежать успіх і результати тих чи інших судових процесів.

Українська традиція шукати крайніх відволікає нас від системного переосмислення першопричин виникнення тих чи інших негативних процесів. Страх втратити владу чи посаду досі обумовлює формування державного апарату насамперед з лояльних, а не компетентних кадрів.

Населення, яке не відчуває підтримки й допомоги правоохоронних органів, не буде довіряти й співпрацювати з правоохоронцями. Які б закони не ухвалювала Верховна Рада України, які б виплати не обіцяла держава за розкриття корупційних схем, без довіри до працівників Нацполіції, СБУ, ДФС, ДБР, НАБУ чи прокуратури неможливо налагодити співпрацю навіть

із найсвідомішими громадянами. Державна політика не може обмежуватися лише формальним прийняттям нормативно-правових актів, цього недостатньо для формування конче необхідної правової культури й громадянської відповідальності.

Доступ до політики, влади, до прийняття важливих державних рішень та впровадження ефективних програм розвитку досі залишається закритим для широкого кола громадян. Про це свідчать і зростання протестних рухів, і радикалізація вулиці. Молодь, яка не має можливості впливати на своє майбутнє у власній країні, готова до вкрай неконструктивних заходів. Події, що нині відбуваються у Південній Америці, Ірані, Гонконзі, вказують на неминучість подібних процесів у будь-якій країні світу, де влада монополізована обмеженим колом фінансово-промислових кланів, відсутня реальна опозиція, а виборчі процеси імітуються⁸.

Держава, і насамперед громадянське суспільство, здатні до самоорганізації, спроможні формувати й контролювати владу. Дії влади, спрямовані на усунення громадян, громадських організацій від політичних процесів, неминуче призводять до протестів, масових заворушень, актів непокори. Радикалізація протестів свідчить про неможливість активної меншості бути причиною владою.

З розвитком технічних засобів передачі інформації, комп'ютерних/цифрових технологій, соціальних мереж політичним елітам в усьому світі стає дедалі важче приховувати від суспільства свої статки, зв'язки, інтереси. Нове покоління землян (у загальнопланетарному сенсі), яке з молоком матері засвоїло цифрові технології й має неабиякі навички їх застосування, сприймає світ по-іншому. Відкритість, прозорість, об'єктивність, справедливість, рівність стають для сучасної молоді базовими чинниками співіснування. Відповідно змінюються вимоги до влади, сприйняття влади, нівелюється страх перед органами примусу. Наприклад, покоління 14-16-річних європейців не вбачає необхідності у вищій освіті й вважають урядовців трутнями у загальному державному вулику, які збагачуються за рахунок праці простих людей і не здатні їм допомогти. Ліво- та право-радикальні рухи набирають популярності в Німеччині, Великобританії, Франції, Іспанії тощо⁹.

Країни, що не здатні забезпечити своїм громадянам широкі можливості для розвитку й самореалізації, наражаються на небезпеку. Чинники, які ще вчора були об'єднувачими, сьогодні втрачають суспільний сенс. Нація, національні інтереси, мова, релігія, культура, традиції – розбиваються об мури глобалізаційних процесів, відкритого Інтернетпростору. Будь-який школяр, що має смартфон, здатен довідатися про те, що відбувається у тій чи іншій країні світу, як живуть його однолітки в Африці чи США, чим захоплюються жителі Австралії або де безкоштовно можна «скачати» потрібне програмне забезпечення, будь-який фільм чи музичний твір.

Вже сьогодні нам слід враховувати фактор глобальної транспарентності й миттєвого обміну інформацією при формуванні стратегічних програм державного розвитку. Публічна політика повинна не лише охоплювати інтереси усіх соціальних груп, а й бути здатною до прогнозування майбутніх викликів, щоб вже на етапі планування закласти підвалини розвитку майбутніх поколінь і збереження державності.

Виклики, які стоять перед Українською державою, зумовлюють необхідність потребувати насамперед позбутися тваринних інстинктів наживи й безмірного збагачення бюрократичного апарату, який, власне, є скелетом системи державного управління.

Переформатування органів влади, інформаційна прозорість і подолання тотальної корупції вимагають відновлення дієздатності спецслужб та правоохоронної системи. Незважаючи на інформаційний вакуум довкола провальних «успіхів» Національної поліції, СБУ, НАБУ, ДБР, ДФС та органів прокуратури в боротьбі з корупцією, відбувається тривале зниження авторитету правоохоронних органів. Професійна непридатність слідчих, відсутність мотивації оперативних працівників і корупційна заангажованість прокурорів призводять до втрати будь-яких сподівань на справедливе покарання рейдерів та корумпованих чиновників.

Передвиборна програма Володимира Зеленського й заяви щодо деолігархізації та неминучої жорсткої відповіді на корупційні злочини відновили суспільну надію на чергове покращення. Українці запаслися терпінням, надаючи шостому Президенту неабиякий кредит довіри на відновлення потужної, дієздатної й ефективної правоохоронної системи¹⁰. Суспільство очікує на

припинення рейдерства, прокурорсько-суддівського свавілля та покарання корупціонерів за безмірне збагачення на крові Небесної сотні / військовослужбовців ООС.

Спецслужби / правоохоронні органи повинні стати тією інституцією, яка розпочне агресивний наступ на суб'єктів корупції, виявить й оприлюднить факти здачі державних інтересів, поверне награване, сприятиме відновленню правової держави й формуванню принципів добросовісності органів державної влади. Інших легітимних механізмів протидії злочинним діям у Конституції України не передбачено.

Однак сучасний стан вітчизняних органів примусу не відповідає щонайменшим стандартам спецслужб, покликаних здійснювати захист державних інтересів. Постійна зміна політичної кон'юнктури й нехтування основними засадами контррозвідувальної функції призвели до комерціалізації та наповнення СБУ лобістами фінансово-промислових груп. Тісні мафіозні зв'язки офіцерів із представниками олігархічних кланів, призвели до використання ресурсів Служби безпеки насамперед в інтересах політичних еліт, а залежність керівництва СБ України від бізнес-інтересів окремих приватних структур досягла катастрофічного рівня. Розмір статків старших офіцерів дозволяє останнім інвестувати у власний бізнес, а службове становище використовується лише для захисту особистих комерційних інтересів та недобросовісної конкурентної боротьби. Діагноз стану ключової спецслужби України свідчить про незворотність корупційних процесів й необхідність системної трансформації кадрової політики¹¹.

В іншому випадку функції СБУ, Нацполіції, ДБР, НАБУ та інших органів, що перебувають на утриманні платників податків, почнуть виконувати доведені до відчаю громадяни – фермери, представники малого й середнього бізнесу, власники виробництв, таксисти, звільнені в запас безробітні ветерани АТО/ООС, скалічені й зубожілі добровольці, незаконно засуджені, незаконно позбавлені житла, землі, майна.

Підсумовуючи, важливо наголосити, що глобалізаційні процеси й карколомні ціннісні зміни в свідомості наступних поколінь жодним чином не оминуть Україну. Бажання і право людей жити в достатку, в безпечній, цивілізованій країні не зупинити. Збереження миру та спокою, як і української державності, вимагає

докорінної ліквідації ганебних традицій корупції, зневаги до громадянського суспільства, до загальнолюдських прав та інтересів. Саме для боротьби й протидії цим гальмівним наш розвиток явищам варто створити можливості для розвитку ефективної, вмотивованої, суспільно-орієнтованої та компетентної правоохоронної системи, яка стоятиме на стороні державних (суспільних) інтересів, спрямованих на досягнення загального блага.

1. World-Low 9% of Ukrainians Confident in Government. URL: <https://news.gallup.com/poll/247976/world-low-ukrainians-confident-government.aspx>. 2018. 2. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv>. 3. Шоптенко С. Система правоохоронних органів України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. № 3. С. 150. 4. Юло Вооглайд. Країні потрібні генералісти. 2018. НВ. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/krajini-potribni-generalisti-2468589.html>. 5. Сковронський Д. Взаємовплив та взаємозв'язок громадянського суспільства і держави як єдиної цілісності. 2017. С. 185. 6. Данилюк О. Правоохоронні органи не мають виконувати невластиві їм функції та втручатися у роботу бізнесу. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pravoohoronni-organi-ne-mayut-vikonuvati-nevlastivi-ym-funkcii-i-ta-vtruchatisya-u-robotu-biznesu-oleksandr-danilyuk>. 7. Медвідь Ф. Політико-правові засади аналізу категорії «Національно-державні інтереси України» в системі міжнародних відносин. *Курасівські читання*. 2005. Вип. № 30. Книга 2. С. 341. 8. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова та ін. / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ; Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с. 9. Криваві протести в Іраку. Прем'єр країни покинув свою посаду. URL: <https://tsn.ua/svit/krivavi-protesti-v-iraku-prem-ier-krayini-pokinuv-svoyu-posadu-1452195.html>; Протести в Гонконзі: США нагадали Пекіну про Китайсько-Британську декларацію. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2820758-protesti-v-gonkonzi-ssa-nagadali-pekinu-pro-kitajskobritansku-deklaraciju.html>. 10. Червінка І.М. Радикалізація націоналізму в країнах Європи. *Гілея*. 2016. Вип. 107. С. 447-450. 11. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv>. 12. Демчина Павло. «Вартовий корупції» в СБУ. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29262084.html>; Під керівництвом скандального Семочка Київське СБУ вимагало оригінал аудиту ПриватБанку,

екс-власник якого – друг Семочка. URL: [<https://bihus.info/pid-kerivnictvom-skandalnogo-semochka-kiivske-sbu-vimagalo-original-auditu-privatbanku-eks-vlasnik>]; Заступник керівника СБУ отримав від Служби безпеки квартиру за 6 млн грн. URL: <https://bihus.info/zastupnik-kerivnika-sbu-otrimav-vid-sluzhbi-bezpeki-kvartiru-za-6-mln-grn>; Генерал СБУ, який керує обшуками в IT: запис вимагання грошей, триповерховий будинок та IT-дружина. URL: <https://bihus.info/general-sbu-yakiy-kerue-obshukami-v-it-zapis-vimagannya-groshey-tripoverkhoviy-budinok-ta-it>.

References

1. World-Low 9% of Ukrainians Confident in Government. URL: <https://news.gallup.com/poll/247976/world-low-ukrainians-confident-government.aspx>. 2018. 2. Assessment by the citizens of the situation in the country and the activities of the authorities, the level of trust in social institutions and politicians. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv>. 3. Shoptenko S. The law enforcement system of Ukraine. Scientific Bulletin of Public and Private Law. 2017. Issue # 3. with. 150. 4. Ulo Vooglaid. The country needs generals. HB. URL: <https://nv.ua/eng/opinion/krajini-potribni-heneralisti-2468589.html>. 5. Skovronsky D. The Interplay and Interconnection of Civil Society and the State as a Single Integrity. 2017. With. 185. 6. Danylyuk O. Law enforcement agencies should not perform the functions that are not inherent to them and interfere with business operations. Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pravoohoronni-organi-ne-mayut-vikonuvati-nevlastivi-yim-funkciyi-ta-vtruchatisya-u-robotu-biznesu-oleksandr-danylyuk>. 7. Medvedev F. Political and legal principles of the analysis of the category «National-state interests of Ukraine» in the system of international relations. *Kuras reading*. 2005. № 30. Book 2. p. 341. 8. State and prospects of social security in Ukraine: expert assessments: monograph / AF Novikov, AG Sidorchuk, OV Pankova and others / Lviv Regional Institute of Public Administration of NADU; NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Kyiv; Lviv: LIRID NADU, 2018. 184 p. 9. Bloody protests in Iraq. The Prime Minister has resigned. URL: <https://tsn.ua/svit/krivavi-protests-v-iraku-prem-yer-krayini-pokinuv-svoyu-posadu-1452195.html>; Hong Kong protests: US reminded Beijing of China-British declaration. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2820758-protests-v-gonkonzi-ssa-nagadali-pekinu-pro-kitajskobritansku-deklaraciu.html>. 10. IM Chervinka I.M. The Radicalization of Nationalism in the Countries of Europe. *Gilea*. 2016. Ed. 107. P. 447-450. 11. Citizens' assessment of the situation in the country and the activities of the authorities, the level of trust in social institutions and politicians. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv>. 12. Paul Demchin. «Guardian of Corruption» in the SBU. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29262084.html>; Under the leadership of the scandalous Semochka, the SBU demanded the original audit of PrivatBank, the former owner of which is a friend of Semochka. URL:

kerivnictvom-skandalnogo-semochka-kiivske-sbu-vimagalo-original-auditu-privatbank-eks-owner; Deputy Head of SBU received an apartment from Security Service for 6 million UAH. URL: <https://bihus.info/customer-property-sbu-otrimav-vid-sluzhbi-bezpeki-kvartiru-za-6-mln-grn>; The SBU General who manages the IT searches: a record of extortion money, a three-story house and an IT wife. URL: <https://bihus.info/general-sbu-yakiy-kerue-obshukami-v-it-zapis-vimagannya-groshey-tripoverkhoviy-budinok-ta-it>.

Tarasuk Volodymyr. On the role and places of law enforcement authorities in the building state

Globalization processes and mind-blowing value changes of the next generations will in no way bypass Ukraine. The desire and right of people to live in prosperity, in a safe, civilized country is not stopped. Maintaining peace and tranquility, as well as the Ukrainian statehood, requires a radical elimination and elimination of the shameful traditions of corruption, disrespect for civil society, human rights and interests of the general public. It is for the sake of combating and counteracting these developments that hinder our development that it is necessary to create opportunities for the development of an effective, motivated, socially oriented and competent law enforcement system that will stand up for the protection of state (public) interests aimed at achieving the common good.

The current state of domestic enforcement agencies does not meet the minimum standards of special services designed to protect state interests. The constant change of political environment and neglect of the basic principles of counter-intelligence function have led to the commercialization and filling of the SBU with lobbyists of financial-industrial groups. The close mafia of officers with oligarchic clans led to the use of Security Service resources primarily in the interests of political elites, and the dependence of the Security Service of Ukraine on the business interests of individual private structures reached catastrophic levels. The size of the senior officers' salaries allows the latter to invest in their own businesses, and the official position is used solely to protect personal commercial interests and unfair competition. The diagnosis of the status of the key intelligence service of Ukraine testifies to the irreversibility of corruption processes and the need for systematic transformation of personnel policy.

The special services / law enforcement agencies should become the institution that will launch an aggressive attack on the subjects of corruption, identify and publicize the facts of surrender of state interests, return a loot, promote the restoration of the rule of law and the formation of principles of integrity of public authorities. There are no other legitimate mechanisms for counteracting criminal acts in the Constitution of Ukraine.

Key words: law enforcement, law enforcement, special services, corruption, public policy, civil society.